

Ulikhetsbarometeret – sosial mobilitet

Hva er sammenhengen mellom sosioøkonomisk bakgrunn, utdanningsvalg og inntektsutvikling? Fafo har, på oppdrag fra LO, utviklet et ulikhetsbarometer for å analysere utviklingen i inntektsulikheten. Resultatene presenteres i en serie faktaflak. Spørsmålet om sosial mobilitet – altså i hvilken grad sosioøkonomisk bakgrunn har betydning for framtidig utdanning og inntekt – er tema for dette faktaflaket.

Vi ser på den økonomiske utviklingen for personer født i 1989, fra de er 15 til de er 30 år. Gitt de økonomiske vilkårene i oppveksten, hva er deres egen inntektsutvikling i voksenlivet? Og hvordan henger inntektsbakgrunn sammen med valg av utdanning? 1989-kullet er delt inn i fem grupper basert på inntekten til husholdningen de tilhørte da de var 15 år. Siden de fleste 15-åringene går på skole og bor hjemme, er inntektsbakgrunnen i hovedsak bestemt av foresattes inntekt.

Innteksgruppene

Medianinntekt er inntekten til personen i midten i inntektsfordelingen. Inntekten er justert etter husholdningsstørrelse.

Gruppene er delt etter følgende inntektsgrenser:

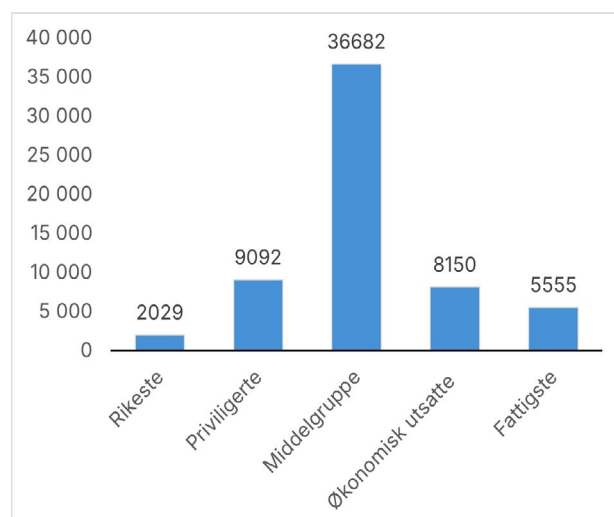
De rikeste:	inntekten er minst 200 prosent av medianinntekt
De privilegerte:	inntekten er mellom 125 og 200 prosent av medianinntekt
Middelgruppa:	inntekten er mellom 75 og 125 prosent av medianinntekt
De økonomisk utsatte:	inntekten er mellom 60 og 75 prosent av medianinntekt
De fattigste:	inntekten er under 60 prosent av medianinntekt

[Les mer om definisjoner og inntektsbegrepet i faktaflaket om metode og data.](#)

Utvalget består av 61 508 personer. Dette er alle som er født i Norge i 1989, i tillegg til utenlandsfødte som innvandret før de fylte 15 år i 2004.

Grupperingen av utvalget etter inntektsbakgrunn er utgangspunktet for å analysere sosial mobilitet. Dette gjør vi ved å undersøke forskjeller mellom personer med ulik inntektsbakgrunn når det gjelder deres utdanningsvalg og inntektsutvikling gjennom årene fram til fylte 30.

Figur 1 Fordelingen av utvalget i de fem innteksgruppene. Antall

Hovedfunn

- Det er en klar sammenheng mellom inntektsbakgrunn og utdanningsnivå man har fullført innen fylte 30 år, men likevel også en betydelig andel med den fattigste inntektsbakgrunnen som fullfører høyere utdanning (35 prosent).
- Medianinntekten gjenspeiler opprinnelig inntektsbakgrunn fra 25 års alder og inntektsforskjellene øker fram mot fylte 30 år.
- Til tross for at en større andel kvinner enn menn tar høyere utdanning, er personinntekten til menn høyere enn blant kvinner med samme inntektsbakgrunn.

Barn fra høyinntektsfamilier tar i større grad høyere utdanning

Lengre utdanningsløp kan gi flere muligheter på arbeidsmarkedet og høyere lønn. Store forskjeller i utdanningsløp mellom personer med ulik inntektsbakgrunn kan derfor bidra med å forklare forskjeller i inntektsutvikling gjennom livet. Samtidig er også sammenhengen mellom oppvekstvilkår og utdanning i seg selv et uttrykk for sosial mobilitet. Dersom sannsynligheten for å ta høyere utdanning er svært lav blant de som har vokst opp i en fattig husholdning, kan det tyde på at mangel på ressurser forringer deres mulighet til å ta høyere utdanning.

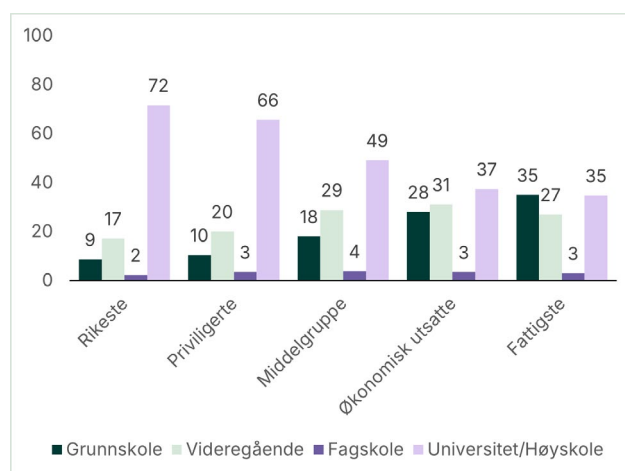
Figur 2 viser at det er store forskjeller i utdanningsnivå mellom personer med ulik inntektsbakgrunn. Et flertall av barna fra de to gruppene med høyest inntekt har fullført fagskole eller har universitets- og høgskoleutdanning. Dette gjelder 72 prosent av de med bakgrunn fra den rikeste gruppa og 66 prosent av de med bakgrunn fra den privilegerte gruppa. I middelgruppa er det om lag halvparten som har fullført høyere utdanning.

Blant personene med inntektsbakgrunn fra den økonomisk sårbare og den fattigste gruppa er det derimot langt vanligere å bare ha fullført grunnskole eller videregående. Selv om sammenhengen mellom inntektsbakgrunn og utdanningsnivå er tydelig, kan man likevel merke seg at om lag én av tre fra den fattigste inntektsbakgrunnen fullfører høgskole- eller universitetsutdanning. Det er altså en betydelig andel fra fattigere oppvekstvilkår som fullfører et langt utdanningsløp. Tidligere studier har vist at

foreldres utdanningsnivå har større betydning for barnas utdanningsnivå enn foreldrenes inntekt (Salvanes, 2017). Blant de med den fattigste inntektsbakgrunnen vil det være folk med både høyt og lavt utdannede foreldre, som nok er noe av forklaringen på hvorfor så mange tar høyere utdanning.

Andel som tar fagskoleutdanning er lav blant personene i utvalget, uavhengig av inntektsbakgrunn. Dette er interessant med tanke på at fagskoleutdanning er en yrkesorientert høyere utdanning som ifølge NHOs kompetansebarometer er ettertraktet i arbeidslivet (Solberg et al., 2014; Rørstad et al., 2018). Fagskole kan i prinsippet medvirke til inntektsmobilitet, fordi de som har gått yrkesfaglig videregående kan utvikle sin kompetanse og dermed stå tryggere i arbeidslivet og ha bedre lønnsutsikter.

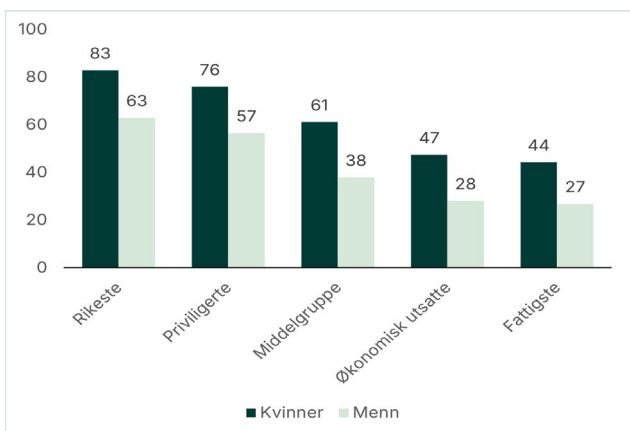
Figur 2 Oppnådd utdanningsnivå med bakgrunn i inntektsgruppe. Prosent

Flest kvinner med høy utdanning

Generelt i befolkningen er det en høyere andel kvinner enn menn som tar høgskole- eller universitetsutdanning (SSB, 2024). Kjønnsforskjellene varierer imidlertid mellom inntektsgruppene. Forskjellen mellom menn og kvinner er størst blant de med bakgrunn fra de to laveste inntektsgruppene (figur 3). Dette henger trolig sammen med at det er vanligere for menn å ta yrkesfaglig videregående utdanning. I tillegg viser studier at sosioøkonomisk bakgrunn har større betydning for gutters enn jenters skoleprestasjoner (Wollscheid et al., 2018).

Figur 3. Andel universitets- og høyskoleutdannede etter inntektsbakgrunn. Prosent

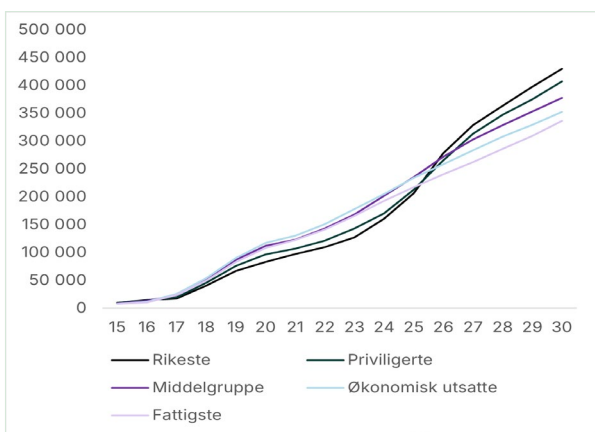

Inntektsforskjeller gjenspeiler familiebakgrunn

Hvor stor betydning har inntektsbakgrunn for senere inntektsutvikling? I figur 4 viser vi årlig medianinntekt for hver av de fem gruppene, basert på inntekt. I starten av perioden, når de fleste bor hjemme, er ulikheten liten.

Det er i hovedsak barna fra de lavere inntektsgruppene som har den høyeste personinntekten fra de er 18 til de er 24 år. Umiddelbart kan dette virke overraskende, men har antakelig sammenheng med hvilke valg som gjøres med hensyn til utdanning og arbeid. Årene fra 18 til 24 er perioden man tar høyere utdanning, og dette er trolig forklaringen på inntektsforskjellene tidlig i voksenlivet. Det er langt flere med bakgrunn fra den rikeste og den privilegerte gruppa som tar høyere utdanning.

Figur 4. Årlig median personinntekt etter bakgrunnsgruppe og alder

Etter 24-årsalderen skifter inntektsforskjellene ganske raskt. Nå er det de med bakgrunn fra den rikeste gruppa som har høyest medianinntekt, mens de med bakgrunn fra den fattigste inntektsgruppa

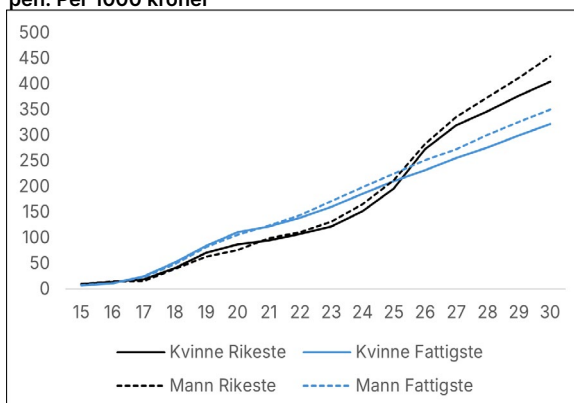
har lavest. Inntekten vokser raskt for de som nå har fullført høyere utdanning. Det kan også tenkes at personer fra de mest velstående familiene i større grad drar nytte av foreldres nettverk i arbeidsmarkedet, slik at de lettere får tilgang til jobber med høyere inntektsnivå. Studier fra Norge finner også at uførhet ser ut til å gå i arv (Dahl et al., 2014). Andel uføretrygdede i arbeidsfør alder er høyest blant de økonomisk sårbare og de fattigste, hvilket sannsynliggjør at det også er flere med bakgrunn fra disse gruppene som ikke har inntektsgivende arbeid i voksen alder. Ved 27-årsalderen gjenspeiler rangeringen av medianinntekt den inntektsgruppen personene kommer fra og forskjellene fortsetter å øke fram til 30-årsalderen.

Sammenhengen mellom foreldres inntekt og barnas inntekt i Norge er svakere enn i land vi typisk sammenligner oss med (Salvanes, 2017). Gratis høyere utdanning, tilgang til studielån og andre velferdsgoder er med på å bidra til dette. Likevel illustrerer resultatene her at inntektsbakgrunn predikerer inntektsrangeringen i voksen alder

Menn får høyere inntekt enn kvinner kort tid etter utdanningsperioden

Det er tydelige inntektsforskjeller mellom kvinner og menn i Norge (se også faktaflak om økt ulikhet). Hvordan ser dette ut i vårt utvalg? Det er for eksempel flere kvinner enn menn som fullfører høyere utdanning i gruppa som er født i 1989. Det er blant de rikeste og fattigste at vi finner de største kjønnsforskjellene (se figur 3). Derfor ser vi nærmere på forskjeller i inntektsutviklingen til kvinner og menn fra disse to gruppene (figur 5).

Figur 5. Årlig median personinntekt for kvinner og menn, med inntektsbakgrunn fra den rikeste og den fattigste inntektsgruppen. Per 1000 kroner

Kvinner og menn har nokså lik medianinntekt i årene fra de er 15 til 21. Deretter øker mennenes inntekt raskere enn kvinnenes blant de med den fattigste inntektsbakgrunnen. Etter 25-års alder øker mennenes medianinntekt langt raskere enn kvinnenes. En forklaring på disse forskjellene er at de til en viss grad speiler forskjeller i hvem som er under utdanning. Menn fra den fattigste gruppen er de som i minst grad tar høyere utdanning, og deres vei inn i arbeidslivet starter tidligere. Kvinner med den rikeste inntektsbakgrunnen er den gruppen som i størst grad tar høyere utdanning, og et høyt antall studenter forklarer at det er mange kvinner med lav inntekt i denne perioden.

Til tross for at en høyere andel kvinner enn menn tar høyere utdanning, uavhengig av inntektsbakgrunn, viser figuren at kvinnenes medianinntekt er lavere enn mennenes. Det gjelder også fra 23-årsalderen, etter at mange er ferdig med studier. En del av forklaringen er knyttet til det kjønnsdelte arbeidslivet. Kvinner og menn velger ulike studier, yrker og sektorer, noe som har betydning for lønn (Selmer-Anderssen, 2018). Fødsel og permisjon, og deltidsarbeid kan også spille en rolle. Vi ser at fra 27-årsalderen øker forskjellene særlig blant de med den rikeste inntektsbakgrunnen. Dette har antagelig sammenheng med at mange stifter familie, som særlig påvirker kvinners lønn og karriere (Kleven, 2019).

Referanser

- Dahl, G. B., Kostøl, A. R. & Mogstad, M. (2014). Family welfare cultures. *The Quarterly Journal of Economics*, 129(4), s. 1711–1752. <https://doi.org/10.1093/qje/qju019>
- Kleven, H., Landais, C., Posch, J., Steinhauer, A., & Zweimüller, J. (2019, May). Child penalties across countries: Evidence and explanations. In *AEA Papers and Proceedings* (Vol. 109, pp. 122-126). 2014 Broadway, Suite 305, Nashville, TN 37203: American Economic Association.
- Rørstad, K., Børing, P., Solberg, E., & Carlsten, T. C. (2018). NHOs Kompetansebarometer 2018. Resultater fra en undersøkelse om kompetansebehov blant NHOs medlemsbedrifter i 2018. NIFU. <https://www.nho.no/contentassets/cc929ba7222141e49d8f9ed85a7da36c/nifurapport2018-23.pdf>
- Solberg, E., Rørstad, K., Børing, P., & Carlsten, T. C. (2014). Kompetansebarometer for NHO-bedriftene. Hovedresultater fra en undersøkelse om kompetansebehov blant NHOs medlemsbedrifter i 2014. NIFU. <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/279168/Kompetansebarometeret%202014-NIFUarbeidsnotat%202014-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Salvanes, K. G. (2017). Inntektsforskjeller og sosial mobilitet i Norge. I *Oppvekstrapporten 2017*, s. 64–75. Bufdir.
- Selmer-Anderssen, I. (2018, 5. mars). Store kjønnsforskjeller i arbeidslivet. Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/store-kjonnsforskjeller-i-arbeidslivet>
- Statistisk sentralbyrå. (2024, 12. desember). 35 prosent har høyere utdanning. Statistisk sentralbyrå. Hentet 13. desember 2024 fra <https://www.ssb.no/utdanning/utdanningsniva/statistikk/befolkningens-utdanningsniva/artikler/35-prosent-har-hoyere-utdanning>
- Wollscheid, S., Hjetland, H. N., Rogde, K. & Skjelbred, S-E. (2018). Årsaker til og tiltak mot kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner: En kunnskapsoversikt. Rapport 2018:25. NIFU. <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2567732/NIFUrapport2018-25.pdf?sequence=1>

I dette faktaflaket ser vi på sosial mobilitet blant 1989-fødselskohorten. Vi følger disse fra de er 15 til 30 år og ser hvordan inntektsbakgrunn predikerer utdanning og inntekt senere i livet.

Ester Bøckmann er forsker ved Fafo.